

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO
Z MESEČNO PRILOGO „KMEČKO DELO“

Uredništvo in upravnništvo: Maribor, Koroška 5.
Telefon 21-13

Izhaja vsako sredo
Cene: Letno din 32—, polletno
din 16—, četrtletno din 9—, ino-
zemstvo din 64—
Poštno-čkovni račun številka 10.603

Cene inseratom: Cela stran
din 2000—, pol strani din 1000—,
četrt strani din 500—, 1/8 strani
din 250—, 1/16 strani din 125—
Mail oglas vsaka beseda din 1—

Preosnova češkoslovaške

Dvajsetletnica češkoslovaške države, ki se letos obhaja, je krenila meseca septembra s poti narodnega veselja na pot globoke narodne žalosti. Češkoslovaška država je nastala ob koncu svetovne vojne kot ena izmed radostnih posledic zmage velike antante (zveze Anglije, Francije in Rusije) nad Nemčijo in njeno zaveznico avstro-ogrsko monarhijo. Njene meje so bile določene z mirovnimi pogodbami v Versaillesu, St. Germainu in Trianonu. Država ni bila enotna narodna, ker je na njenem ozemlju poleg Čehov in Slovakov prebivalo nad 3 milijone Nemcev, okoli 800.000 Mažarov, 750.000 Rusov (Ukrajincev) in okoli 80.000 Poljakov. Država se je trudila, da je dala vsem narodnim manjšinam čim največ manjšinskih pravic. Zlasti to velja o Nemcih, ki so bili v svoji narodnosti in kulturi popolnoma zaščiteni, saj so imeli svoje narodno šolstvo od ljudskih šol do vseučilišča. Nepristranska zgodovina je to priznala, odnosno bo morala spričo pritiska, ki se v drugih večjih državah vrši na narodne manjšine, v bodočnosti priznati kot dokaz slovanske pravičnosti in strpnosti napram drugojezičnim manjšinskim narodom.

Mesec september je s svojimi znanimi dogodki, ki so dosegli v Münchenski pogodbi med Anglijo, Francijo, Italijo in Nemčijo svoj zaključek, prinesel češkoslovaški državi strahovit udarec: razkosanje državnega ozemlja. Nemci se bodo priključili z ozemljem, kjer stanujejo, nemški državi, Poljaki bodo dobili tješinsko ozemlje in Madžari kraje z madžarsko večino. Koliko prebivalstva bo češkoslovaška zgubila, se zdaj do kraja še ne da oceniti. Ako bo odločeno ljudsko štetje v nekdanji avstro-ogrski monarhiji iz l. 1910., preti češkoslovaški nevarnost, da pride pod Nemčijo poleg Nemcev še tudi okoli 1 milijon Čehov. To kajpada ne bi bila nobena rešitev češkoslovaškonomškega vprašanja, ker bi mesto nemške narodne manjšine v Češkoslovaški nastala velika češka narodna manjšina v Nemčiji. Vloge bi bile spremenjene, spor pa bi ostal in z njim eden izmed glavnih razlogov, ki ogrožajo mir v Evropi.

Novejša poročila vzbujajo upanje, da bo prišlo po direktnih pogajanjih med Češkoslovaško in Nemčijo v tem vprašanju do sporazuma, zaradi česar bi se obe državi tudi soglasno odpovedali plebiscitu v narodno mešanih krajih.

Češkoslovaška trpi težko preizkušnjo, ki je prišla nad njo, ne samo z velikim samozatajevanjem ter z izredno potrpežljivostjo, marveč tudi s tisto življenjsko žilavostjo, ki je temu narodu bila svoj-

ska v celi njegovi zgodovini. Udarec ni mogel naroda zlomiti, marveč je vzbudil vse sile njegovega duha in njegove volje v obrambo in preosnovo, ki pomenja prilagoditev novim razmeram. Münchenska pogodba je pokopala stari politični sistem, ki se je po njem vladala češkoslovaška država. Odstop državnega predsednika dr. Beneša je zunanji znak in dokaz, da je ta sistem končno veljavno pokopan. Osamljenost Češkoslovaške v času največje napetosti, ki je v septembru zavladala med njo in Nemčijo, je dokazala, da zunanja politika države ni bila srečnih rok. Novi zunanji minister Hvalkovski pripravlja v tem oziru potrebno preorientacijo.

Še večja pa je preosnova, ki se je izvršila v notranji državni ureditvi. Doslej je vladal v državi strog centralizem, ki je živel v usodni samoprevari, da je to naj-

boljša in edina upravna oblika, ki more obvladati vse težave narodnostno mešane države. Razvoj je dokazal, da to ni res. Ne samo, da ta državno-upravna oblika ni zadovoljila Nemcev in drugih narodnih manjšin, odbijala je tudi Slovake. Sedanja obnovitvena vlada v Pragi je uvidela usodne napake, ki so bile storjene v prvih dveh desetletjih države, ter preosnavlja državo iz strogo centralistične v federativno (zvezno). Slovaki so dobili svojo avtonomijo, ki jim jo je pred ustanovitvijo države obljubil Masaryk v pogodbi v Pittsburgu (v Zedinjenih državah Sev. Amerike). Avtonomijo so dobili tudi podkarpatski Rusini, kakor jim je bila obljubljena od velesil v mirovni pogodbi. Češkoslovaška se prenavlja v zvezno slovansko državo Čehov, Slovakov in Rusinov. Upravičeno je upanje, da bo ta nova državna tvorba močna, ker bo zgrajena na narodni zavesti in bratski zadovoljnosti ljudstva vseh pokrajin kot na svoji najtrdnjejši podlagi.

Veliki in važni dogodki v novi češkoslovaški

Po sporazumu druga vlada

Dogodki po sporazumu v Münchenu so nujno zahtevali spremembe v vladi in predvsem pa čisto nova pota v češkoslovaški notranji ter zunanji politiki. Zadnji dejstvi sta prisilili predsednika dr. Beneša, da je izročil 4. oktobra krmilo države novi vladi, katera bo morala sprejeti v težkih časih dalekosežne ukrepe. Nova vlada je sestavljena iz teh-le osebnosti: predsednik vlade in vojni minister general Jan Sirovy, zunanje zadeve dosedanji poslanik v Rimu dr. František Hvalkovski, notranje zadeve Jan Černy, finance dr. Josip Kalfus, pravosodje Vladimir Fajnor, železnice general Vladimir Gajdoš, javna dela general Karel Husarek, kmetijstvo dr. Ladislav Feierabend, dosedanji ravnatelj žitne monopolske uprave, socialna politika dr. Peter Zenkl, praški župan, ministri brez listnice: dr. Stanislav Bukovsky (kot zastopnik Sokola), dr. Hugo Vavrečka in dr. Ivan Parkanaj. Pravosodni minister bo začasno vodil tudi ministrstvo za izenačenje zakonov, prometni minister tudi pošto in brzojav, minister brez portfelja dr. Bukovsky pa šolstvo in telesno vzgojo. — V drugi vladi generala Sirovyja sta že dva Slovaka, eden bo še imenovan. Podkarpatsko Rusijo zastopa Parkanaj.

Nova pota nove vlade

Nova vlada je imela 5. oktobra prvo sejo, na kateri je bil izvoljen notranji minister Černy za namestnika ministrskega predsednika in je bila sestavljena deklaracija ali program vlade za bližnjo bodočnost. Deklaracijo vlade je sporočil no ra-

diu ministrski predsednik 5. oktobra. Označil je za bodoče prijateljske odnose Češkoslovaške z vsemi, zlasti s sosedi. Vlada bo organizirala javno upravo tako, da se bo lahko upirala na vse ustvarjajoče sile naroda, tudi na Slovake in Podkarpatske Ruse. Ministrski predsednik je naglasil dobesedno:

»Odkritosrčno izjavljam, da bomo storili vse, da izpolnimo upravičene zahteve Slovakov in Podkarpatskih Rusov. Mi vsi v vladi se zavedamo, da sloni novo življenje republike edino in samo na tesni povezanosti na življenje in smrt med Čehi, Slovaki in Podkarpatskimi Rusi. Začenjamo novo življenje. Polagamo temelje bodoče Češkoslovaške, domovine Čehov, Slovakov in Podkarpatskih Rusov, ki naj bodo povezani v medsebojnem zaupanju in popolni enakopravnosti.«

Vodilno načelo gospodarske politike bo: Delo in kruh za vse. Vlada bo sestavila podlago za urejeno in stalno valuto in bo dosegla ravnotežje med kmetijstvom in industrijo.

Odstop predsednika dr. Beneša

V očigled dogodkom, kateri so pretresali v zadnjih časih češkoslovaško republiko, ni preostalo 54 letnemu in tri leta predsedujočemu dr. Edvardu Benešu drugega, kot da je odstopil. Ko je zaprisegel novo vlado, je poslal dr. Beneš predsedniku vlade pismo, v katerem ga obvešča 5. oktobra popoldne, da je sklenil odložiti predsedništvo republike. General Sirovy je nato stopil pred radio in je najprej prečital izjavo nove vlade, na kar je sporočil svetu Beneševo ostavko

in je prebral predsednikovo poslovlino pismo.

Isti dan ob sedmih zvečer je imel dr. Beneš v praškem radiu kratek govor, v katerem se je poslovil od državljanov, vojske, legionarjev in vseh ožjih sodelavcev in obenem izpregovoril nekaj zelo spodbudnih besed o bodočnosti nove Češkoslovaške.

Začasni predsednik države

Za primer odstopa predsednika republike preide predsednikova oblast po ustavi na vlado do volitev novega predsednika, katerega volita senat in zbornica za dobo sedmih let. Ministrski svet lahko prenese posle predsednika na šefa vlade Sirovyja, ki že ima namestnika v predsedstvu vlade v osebi notranjega ministra. Začasni predsednik nove Češkoslovaške je general Sirovy. V smislu ustave se morata parlament in senat sestati najpozneje v šestih mesecih, da izvolita novega predsednika. Pri prvem in drugem glasovanju mora dobiti predsedniški kandidat v zbornici in senatu tri petine vseh glasov. Ako se pa to ne zgodi, se vrši še tretja volitev, pri kateri zadostuje navadna večina.

Nekaj podatkov iz življenja dr. Beneša

Dr. Edvard Beneš se je rodil leta 1884 v kmečki hiši. Po poklicu je bil vseučilišni profesor in se je tudi s peresom veliko udeleževal na polju političnega znanstva. Med vojno je moral pobegniti v inozemstvo, kjer je postal najožji sodruhinik rajnega predsednika dr. Masaryka ter tajnik češkoslovaškega Narodnega sveta. Kot tak je postal zunanji minister češkoslovaške vlade, ki je bila za časa vojne priznana od Velike zveze (antante). Po vojni je vodil češkoslovaško zunanjo politiko 17 let do izvolitve za predsednika republike. Ko je leta 1935 Masaryk zaradi starosti odstopil, je priporočil dr. Beneša za naslednika. Dr. Beneš je bil izvoljen za predsednika 18. decembra 1935 od skupščine in senata z ogromno večino 340 glasov proti 24.

Močno okrnjena Češkoslovaška

Novo Češkoslovaško je hudo zadel sklep mednarodne komisije v Berlinu, katera določa, koliko smejo zasesti od Češkoslovaške nemške čete, katere so končale zasedbo v ponedeljek, 10. oktobra. Nemčiji je že pripadlo od Češkoslovaške ena petina z okroglo enim milijonom Čehov, ker so zasedli Nemci nekatere čisto češke kraje, po nekaterih bo pa še ljudsko glasovanje.

Iz raznih držav

V NAŠI DRŽAVI

Zborovanja zopet dovoljena. Z ozirom na pomirjenje političnega položaja v Evropi je notranji minister zopet dovolil zborovanja, posvete ter sprevode po ulicah. Odslej veljajo za zborovanja, posvetovanja in sprevode predpisi zakona o zborovanjih.

V DRUGIH DRŽAVAH

Angleška in francoska zbornica odobrili v Münchenu podpisani sporazum. V Münchenu sklenjeni sporazum sta obravnavali obe angleški zbornici, kakor hitro sta slišali iz ust ministrskega predsednika Chamberlaina in zunanjega ministra Halifaxa podrobna poročila, zakaj je morala Anglija

Praška vlada se je morala berlinskemu sklepu ukloniti in je samo ugovarjala proti taki razmejitvi.

Poljska in Mažarska kockata za dele Češkoslovaške

Poljske čete so že zasedle tješinsko ozemlje s 350.000 prebivalci in še zahteva Poljska, da se popravi meja med Poljsko in Češkoslovaško v Visokih Tatrah. Mažarska in Poljska hočeta odcepiti od češkoslovaške države Podkarpatsko Rusijo, katera bi naj pripadla Mažarom zaradi tega, da bi dobili Poljaki in Mažari skupne meje. Ta razmejitev bi se naj uveljavila zaradi tega, da bi bila nova Češkoslovaška čim dalje proč od Rusije. Z odcepitvijo Podkarpatske Rusije pa še niso zadovoljni Mažari, ampak tirjajo od Čehoslovakov mažarsko ozemlje na južnem Slovaškem z 1.200.000 prebivalci, med katerimi je 400.000 Slovakov in enači to ozemlje velikosti Slovenije.

Nova Češkoslovaška bo zvezna republika

V minulem tednu so se posvetovali Slovaki dva dni v Zilini. Ob tej priliki je bila sprejeta dalekosežna samouprava Slovaške, na katero je vlada v Pragi že pristala. Slovaki so osnovali v Bratislavi prvo slovaško vlado, kateri načeljuje naslednik pokojnega magra Hlinka, dr. Jožef Tiso, ki je star 51 let in je že bil leta 1927 minister v češkoslovaški vladi. Praška vlada je imenovala dr. Tiso za ministra osrednje vlade v Pragi z nalogo, da vodi upravo Slovaške. V samoupravni slovaški vladi je Durčanski, član Slov. ljudske stranke, notranji minister; prósve to je prevzel Černak, ki pripada Slov. ljudski stranki; gospodarski minister je Teplanski, član slovaške agrarne stranke; finančni minister je inženjer Žatko, kateri pripada Slovaški ljudski stranki. Slovaška nacionalistična stranka ni zastopana v samoupravni vladi, dasi pripada slovaškemu sporazumu, pač pa je stopil parlamentarni zastopnik te stranke Vančo v parlamentarno skupino Slov. ljudske stranke. Slovaki bodo imeli skupno s Čehi samo zunanjo politiko in narodno obrambo. Vsi člani slovaške samoupravne vlade pripadajo tudi osrednji vladi v Pragi.

Enako kot Slovaki so dobili avtonomijo tudi Podkarpatski Rusini, ki so izjavili ob tej priliki, da ne želijo priti ne nazaj pod Mažarsko in tudi ne pod Poljsko, ampak da želijo ostati sestavni del Češkoslovaške.

za vsako ceno jadрати v pristan miru pri reševanju sudetskega vprašanja. Ta poročila so zadela na precej zmerno kritiko, v splošnem pa so žela odobravanje spodnje ter zgornje zbornice. — Francoski ministrski predsednik Daladier je dal račun o svojem nastopu v Münchenu pred zbornico v Parizu 4. oktobra. Po njegovem govoru je bilo glasovanje o tem, ali parlament odobri zunanjo politiko vlade ali ne. Za vlado je glasovalo 535, proti pa le 57 komunističnih poslancev. Zaradi te ogromne večine je odobrila zbornica vladi kot posebno zaupnico še izredna finančna ter gospodarska pooblastila.

Stroški za mirno poravnavo sudetskega vprašanja. Za mirno poravnavo sudetskega

vprašanja so potrošile v to zadevo vpletene štiri velesile pol milijarde dolarjev (22 milijard dinarjev). Največ je izdala Anglija, in sicer 225 milijonov dolarjev, ker je morala z največjo naglico pospešiti vojne priprave. Italija je potrošila 16 milijonov dolarjev, Nemčija 145 milijonov dolarjev. Od teh nemških milijonov odpade 90 milijonov dolarjev na stroške prehrane in prevoza vpoklicanih vojakov v teku zadnjih šestih tednov, 50 milijonov dolarjev za delavce pri utrjevalnih delih na zapadni meji ter nekaj nad pet milijonov dolarjev za vzdrževanje sudetskih beguncev. Francija je skupno porabila 130 milijonov dolarjev, Samo stroški železniškega prevoza ob delni mobilizaciji so zahtevali okoli 30 milijonov dolarjev, med tem ko je vzdrževanje okoli dveh milijonov vojakov zahtevalo dnevno okoli štiri milijone dolarjev. Rusija v zgoraj vso to ni všteta, ker ni o njenih pripravah in izdatkih za obrambo Češkoslovaške nobenih zanesljivih podatkov.

Vprašanje španske državljanske vojne v novi luči. Sporazum štirih velesil v Münchenu bo sigurno močno vplival na nadaljni razvoj in zaključek španske državljanske vojne, katera se približuje že tretji zimi. Francoska vlada je sklenila, da prizna Francija priključitev Abesinije k italijanskemu cesarstvu Velika Britanija in Italija že imata davno sklenjeno pogodbo, katera bo stopila takoj v veljavo, če bo umaknila Italija iz Španije najmanj deset tisoč svojih prostovoljcev. Londonski odbor za nevmešavanje je sklenil, da pošlje svojega predsednika Reminga k nacionalistični španski vladi v Burgos in k rdeči v Barcelono s pozivom, da skleneta premirje, ki naj služi kot uvod v bodoča mirovna pogajanja. Velika Britanija bo po uravnavi sudetskega vprašanja zastavila vse sile, da se ustavijo sovražnosti na Špankem. Za primer pa, da bi general Franco v zadnjih dneh dosegel odločilni vojni uspeh, potem bi bilo špansko krva vo vprašanje zbrisano brez vmešavanja velesil. — Po tako dolgem času lepega napredovanja in kljub najbolj ljutim bojem ni doslej uspelo generalu Francu, da bi s topovskimi ter puškinimi krogli in z bombami osvojil vso Španijo. Precejšen del še drže zaseden rdeči in iz tega se ne dajejo pregnati. General Franco si je izbral v najnovejšem času čisto nov način bombardiranja glavnih rdečih postojank. Pred nedavnim so pribrnili nad rdeči Madrid Francovi bombniki in so spuščali na madridske ulice namesto smrtonosnih in uničujočih bomb pečene hlebčke kruha. — Dne 6. oktobra so priletela Francova letala nad rdeče obmorsko mesto Alicante in so vrgla več sto vreč kruha. Sestradano ljudstvo se je vrglo nad krušne bombe in se jih je polastilo, dasi so se rdeči trudili, da bi naval na kruh preprečili. Mogoče bodo pa krušne bombe vplivale odločilno na konec španske državljanske vojne?

Stalin išče krivce za politični poraz v Evropi. Sovjetska politika je doživela v zadnjem času v Evropi popoln poraz. Rusija je povsem osamljena in to je razkačilo Stalina, kateri si bo ohladil onemoglo jezo nad lastnimi pristaži. Glavni krivec političnega poraza komunizma je sovjetski komisar za zunanje zadeve Litvinov. Po najnovejših poročilih je sovjetska tajna policija napravila v Moskvi v zunanjem ministrstvu obsežno preiskavo in je zaplenila cele to-